

METAPHOR AND IMAGE IN ART: THE CONCEPTUAL AND VISUAL DIMENSIONS OF MEANING

Yaşar AYYILDIZ*

*Necmettin Erbakan Üniversitesi, academy.yasarayildiz@gmail.com, Orcid: <https://orcid.org/0009-0003-7593-2232>

Received Date: 01.02.2026 Revised Date: 19.05.2026 Accepted Date: 11.08.2026.

Copyright © 2026 Yaşar AYYILDIZ. This is an open access article distributed under the Eurasian Academy of Sciences License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

ABSTRACT

This article aims to examine the concepts of metaphor and image in art from a theoretical perspective and to clarify their roles in meaning-making processes. Metaphor, once treated mainly as a decorative rhetorical figure, is now widely regarded as a basic mode of thinking that shapes how human beings understand the world and organize their experiences. Image is considered as a visual and evocative construct that emerges when external reality is filtered through perception, memory and imagination, and then reconfigured on a mental or artistic surface. The study first discusses the conceptual foundations of metaphor and its place within artistic discourse, and then focuses on the philosophical, aesthetic and perceptual dimensions of image. Subsequently, similarities, differences and points of intersection between metaphor and image are analysed, with particular emphasis on visual metaphor, the evocative power of images and the viewer's active role in constructing meaning. In conclusion, it is argued that metaphor and image should be seen not as opposing, but as mutually reinforcing means of expression and thinking in art. This perspective is briefly evaluated in terms of its implications for the interpretation of contemporary art and for art education.

Keywords: Metaphor, image, art, contemporary art, meaning, visual metaphor.

SANATTA METAFOR VE İMGE: ANLAMIN KAVRAMSAL VE GÖRSEL BOYUTLARI

ÖZET

Bu çalışma, sanatta metafor ve imge kavramlarını kuramsal açıdan inceleyerek, her iki yapının da anlam kurma süreçlerindeki işlevlerini açıklamayı amaçlamaktadır. Metafor, klasik retorikte çoğu zaman süsleyici bir anlatım aracı olarak görülmüşken, çağdaş yaklaşımlarda insanın dünyayı kavrayışını ve deneyimlerini örgütleyişini belirleyen temel bir düşünme biçimi olarak ele alınmaktadır. İmge ise, dış gerçekliğin algı, bellek ve hayal gücü süzgecinden geçerek zihinde ve sanatsal yüzeyde yeniden biçimlenen, görsel ve çağrışımsal bir yapı olarak değerlendirilmektedir. Çalışmada öncelikle metaforun kavramsal temelleri ve sanat söylemi içindeki yeri tartışılmakta; ardından imge kavramının felsefi, estetik ve algısal boyutları öne çıkarılmaktadır. Daha sonra metafor ve imge arasındaki benzerlikler, ayrımlar ve kesişen yönler çözümlenmekte; özellikle görsel metafor, imgenin çağrışımsal gücü ve izleyicinin anlam kurucu rolü üzerinde durulmaktadır. Sonuç bölümünde, metafor ve imgenin sanatta birbirini dışlayan değil, birbirini tamamlayan iki temel ifade ve düşünme aracı olduğu savunulmakta; bu yaklaşımın çağdaş sanat yorumları ve sanat eğitimi açısından sunduğu imkânlar kısaca değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Metafor, imge, sanat, çağdaş sanat, anlam, görsel metafor.

1. GİRİŞ

Sanat tarihi boyunca insanın dünyayı anlama ve ifade etme biçimleri, büyük ölçüde kavramsal ve görsel temsil düzenekleri üzerinden şekillenmiştir. Bu bağlamda metafor ve imge, yalnızca estetik birer araç değil; insanın düşünme, algılama ve anlam kurma süreçlerinin merkezinde yer alan temel yapılar olarak değerlendirilebilir. Metafor, klasik retorik geleneğinde çoğunlukla süsleyici bir anlatım biçimi olarak tanımlanmış; dilin ikincil

ve estetik bir boyutu olarak görülmüştür. Ancak çağdaş yaklaşımlar, metaforun yalnızca dilsel bir araç olmadığını, insan zihninin işleyişini düzenleyen ve deneyimlerin örgütlenmesinde belirleyici rol üstlenen bir kavramsal mekanizma olduğunu ortaya koymuştur (Lakoff & Johnson, 1980).

İmge ise tarihsel olarak çoğu zaman dış dünyanın sanatsal temsili ile özdeşleştirilmiş; gerçekliğin görsel olarak yeniden üretimi şeklinde değerlendirilmiştir. Oysa modern ve çağdaş estetik yaklaşımlar, imgenin yalnızca görünen dünyanın yansıması değil; algı, bellek, çağrışım ve bilinç süreçlerinin etkileşimiyle oluşan çok katmanlı bir yapı olduğunu göstermektedir. İmge, sanatçının zihninde oluşan ilk tasarımdan izleyicinin yapıtla kurduğu ilişkiye kadar uzanan süreçte, anlamın görünür hâle gelişinde belirleyici bir rol üstlenir (Kılınç & Gögebakan, 2022; Özeskici, 2021).

Bu çalışmanın amacı, metafor ve imge kavramlarını kuramsal bir çerçeve içerisinde ele alarak, her iki yapının da sanatsal anlam kurma süreçlerindeki işlevlerini tartışmaktır. Metaforun kavramsal düzeyde, imgenin ise görsel düzlemde anlam üretimine nasıl katkı sunduğu açıklanacak; daha sonra bu iki kavram arasındaki kesişim noktaları ve ayrışan boyutlar tartışılacaktır. Böylece sanat eserinin yalnızca estetik bir nesne değil, aynı zamanda zihinsel ve kültürel anlam üretim alanı olduğu görüşü temellendirilmeye çalışılacaktır.

Sanatta Metaforun Kavramsal Boyutu

Bilişsel dilbilim geleneğinde metafor, bir kavramsal alanın başka bir kavramsal alan üzerinden anlaşılması olarak tanımlanır (Kövecses, 2010). Buna göre metafor, iki alan arasında kurulan sistematik zihinsel eşleştirmeler yoluyla işler. Daha somut ve deneyimsel bir yapıya sahip olan kaynak alan, soyut ya da doğrudan kavranması güç hedef alanın anlamlandırılmasına zemin hazırlar. Örneğin insanlar çoğu zaman yaşamı bir yolculuk, tartışmayı bir savaş ya da duygusal ilişkileri bir oyun olarak kavramsallaştırır. Bu eşleştirme süreci, yalnızca dilsel düzeyde bir benzetme değil; düşüncenin örgütlenmesini sağlayan temel bir zihinsel düzenektir (Lakoff & Johnson, 2008).

Bu çerçevede metafor, dilde rastlantısal olarak beliren estetik bir süsleme değil, düşüncenin ve kavramsal sistemin işleyiş ilkesidir. Lakoff ve Johnson (1980), insanın gündelik yaşamda hem düşündüğü hem de eylemde bulunduğu kavramsal sistemin doğası gereği metaforik olduğunu ileri sürer. Metafor, özellikle soyut kavramların işlenmesinde belirginlik kazanır. Risk, özgürlük, etik, adalet veya bilinç gibi kavramlar, çoğu zaman somut bedensel deneyimler üzerinden kavramsallaştırılır ve bu sayede zihinde daha erişilebilir hâle gelir (Lakoff, 1994). Bu yönüyle metafor, anlamın yalnızca ifade edildiği değil, aynı zamanda kurulduğu bir düşünme biçimidir.

Metaforun yalnızca bireysel düşünceyi değil, toplumsal anlam üretimini de şekillendirdiği kabul edilmektedir. Putnam ve çalışma arkadaşları, metaforların sosyal gerçekliğin kavramsallaştırılmasında kurucu bir rol üstlendiğini; örgütler, roller ve güç ilişkilerinin çoğu zaman metaforik şemalar üzerinden düşünüldüğünü belirtir (Putnam et al., 1999). Dolayısıyla metafor, bireyin yalnızca dünyayı nasıl gördüğünü değil, aynı zamanda dünyada nasıl konumlandığını da etkiler.

Öğrenme ve bilişsel gelişim açısından ele alındığında, metaforik kavrayışın erken yaşlardan itibaren zihinsel süreçlerin örgütlenmesinde rol oynadığı görülmektedir.

Vosniadou (1987), çocukların çevrelerindeki nesne ve olaylar arasındaki benzerlikleri fark ederek metaforik ifadeler üretmeye çok küçük yaşlarda başladıklarını, bu becerinin hem sınıflandırma hem de yeni bilgi edinme süreçlerinde belirleyici olduğunu ortaya koymuştur. Böylece metafor, yeni bir olgunun mevcut kavram ağı ile ilişkilendirilmesini sağlayan bilişsel bir köprü işlevi görür.

Sanat bağlamında düşünüldüğünde metafor, yalnızca dilsel bir yapı olmaktan çıkarak düşünsel tasarımın temel unsurlarından biri hâline gelir. Sanatçı, çoğu zaman dünyayı doğrudan taklit etmek yerine metaforik çağrışımlar yoluyla yeniden kurar. Bu yeniden kurma süreci, hem bireysel bilinç hem de kültürel kodlar üzerinden işler ve sanat eserine çok katmanlı bir anlam yapısı kazandırır.

2. SANATTA İMGE VE GÖRSEL ANLAM ÜRETİMİ

İmge, sanatta uzun süre dış gerçekliğin görsel temsiliyle özdeşleştirilmiş; insanın gördüğünü veya gördüğüne yakın olanı resmetmesi olarak değerlendirilmiştir. Oysa çağdaş yaklaşımlar, imgenin yalnızca görünen dünyanın yansıması değil, zihinsel ve bilişsel süreçlerin ürünü olduğunu ortaya koymaktadır. Kılınç ve Gögebakan (2022), imgeyi duysal olan ile düşünsel olan arasında köprü kuran bir yapı olarak tanımlar. Bu anlayışa göre imge, sanatçının bilinç ve düşünce dünyasında şekillenen anlamın estetik bir yüzeyde görünür hâle gelmiş biçimidir.

Bu yaklaşımı destekleyen Marksist estetik geleneğinde ise imge, gerçekliğin sanatçı bilincinde yeniden üretimi olarak değerlendirilir. Ziss'e (2016) göre sanat, imgeler aracılığıyla nesnel dünyanın öznel bir tasarımının kurulmasıdır. Dolayısıyla imge, yalnızca görünenin kopyası değil; toplumsal yaşamla ve düşünsel süreçlerle iç içe geçmiş bir anlam üretim alanıdır (Ziss, 2016, s.71).

Güncel sanatta imgenin ağırlık noktası giderek biçimden kavramsal içeriğe doğru kaymaktadır. Özeskici (2021), çağdaş resimde imgenin yalnızca estetik bir unsur olmadığını; fikri ve kavramsal içeriği harekete geçiren temel bir yapı işlevi gördüğünü vurgular. Sanatçının zihninde ortaya çıkan ilk imge, üretim sürecinde sürekli yeniden kurgulanır; yapıbozuma uğrar, çoğalır ve yeni anlam katmanları kazanır. Bu nedenle çağdaş sanat eserindeki imge kapalı ve tekil değil; açık uçlu ve çoğul bir anlam alanı üretir.

İmgenin bu çoğul yapısı, onun toplumsal ve kültürel boyutunu da görünür kılar. Özellikle çağdaş sanat pratiklerinde nesne ile imge arasındaki sınırlar giderek belirsizleşmekte; nesne, göstergeye dönüşerek kavramsal bir imge işlevi kazanmaktadır. Uysal ve Çetin (2024), imgenin bu süreçte toplumsal belleğin, kimlik ve ideolojik kodların taşıyıcısı hâline geldiğini belirtir. Böylece imge, yalnızca görülen bir yüzey değil, eleştirel ve düşünsel bir okuma alanı üretir.

Çağdaş sanatta imgenin giderek daha fazla çok katmanlı ve çoğul anlam olanakları sunduğu görülmektedir. Bu durum, izleyiciyi pasif konumdan çıkararak onu anlam kurucu aktif bir özne hâline getirir. İmge artık tek bir doğru anlama işaret etmez; sanatçı, eser ve izleyici arasında sürekli müzakereye açık bir anlam alanı kurar. Böylece imge, estetik olduğu kadar düşünsel ve felsefi bir yapı olarak sanat deneyiminin merkezine yerleşir (Değirmenci & Canduran, 2022; Özeskici, 2021).

3. METAFOR VE İMGE ARASINDAKİ İLİŞKİ: KESİŞMELER VE AYRIMLAR

Metafor ve imge, çoğu zaman birbirinin yerine kullanılsa da aslında farklı düzlemlerde işleyen iki temel anlam yapısıdır. Metafor, temelde kavramsal düzeyde işleyen ve bir kavramsal alanın başka bir alan üzerinden anlaşılmasını sağlayan zihinsel bir modeldir. İmge ise algısal ve görsel düzeyde ortaya çıkar; ancak varlığını bütünleyici biçimde sürdürebilmesi için her zaman zihinsel bir arka plana ihtiyaç duyar. Bu nedenle metafor ve imge arasında yakın fakat aynı olmayan bir ilişki bulunmaktadır.

Her iki yapı da anlamın doğrudan verilmediği; çağrışım, benzerlik, uyum veya karşıtlık gibi ilişkiler üzerinden kurulduğu dolaylı anlatım biçimleridir. Metafor, kavramlar arasındaki geçiş ve aktarımlar yoluyla düşünsel bir alan açarken; imge bu alanı görsel ve algısal düzeyde somutlaştırır. Özellikle görsel metafor kavramı, bu iki yapının kesişim noktasını oluşturur. Görsel metafor, bir imgenin başka bir kavramsal veya görsel alan üzerinden anlam kazanması ile ortaya çıkar. Bu durumda imge, yalnızca “görülen” değildir; aynı zamanda “başka bir şeyi düşündüren” bir yapıya dönüşür.

İmge ve metaforun ortak özelliği, izleyiciyi veya okuyucuyu anlamın ortak üreticisi hâline getirmesidir. Her iki yapıda da anlam, dışarıdan dayatılan kapalı bir veri değil; çağrışım ve yorum süreçleriyle inşa edilen bir üretilimdir. Bu nedenle metafor ve imge, hem sanat eserinin çok katmanlı yapısını hem de izleyicinin etkin konumunu görünür kılar.

Bununla birlikte iki kavramın işlevsel düzeyde ayrıştığı noktalar da bulunmaktadır. Metafor, öncelikle kavramsal ve bilişsel süreçlerde kök salarken; imge algısal ve görsel boyutta belirginleşir. Metafor, anlamı kavramlar arasında hareket ettirir; imge ise bu anlamı görsel bir düzleme yerleştirir. Dolayısıyla metafor daha çok düşünme biçimi, imge ise görsel anlatım ve temsil biçimi olarak konumlanabilir. Ancak çağdaş sanat pratiklerinde bu iki yapının giderek iç içe geçtiği ve birbirini besleyen organik bir birliktelik oluşturduğu görülmektedir.

4. SONUÇ

Bu çalışma, metafor ve imge kavramlarını sanatsal anlam kurma süreçleri bağlamında birlikte ele alarak, iki kavramın da birbirini dışlayan değil, tamamlayan yapılar olduğunu ortaya koymaktadır. Metafor, insanın dünyayı kavrayış biçimini düzenleyen temel bir düşünme mekanizması olarak işlev görmektedir; soyut kavramların daha somut deneyim alanları üzerinden anlaşılmasına olanak sağlamaktadır. İmge ise bu düşünsel yapıların görsel düzeyde somutlaştığı, algısal ve çağrışımsal bir alan oluşturmaktadır.

Çağdaş sanatta imge, giderek artan biçimde kavramsal içerik kazanmakta; sanatçı–eser–izleyici üçgeninde çoğul ve açık uçlu anlam alanları üretmektedir. Bu süreçte metaforik düşünme, imgenin yalnızca görünen yüzey olmaktan çıkarak eleştirel ve felsefi bir sorgulama alanına dönüşmesine katkıda bulunmaktadır. Böylece sanat eseri, salt estetik bir nesne değil; zihinsel, kültürel ve toplumsal anlam üretiminin dinamik bir odağı hâline gelmektedir.

Sanat eğitimi açısından bakıldığında, metafor ve imgenin birlikte ele alınması, öğrencilerin yalnızca teknik becerilerini değil, kavramsal düşünme ve anlam kurma becerilerini de geliştirmeye yönelik önemli imkânlar sunmaktadır. Metaforik düşünmenin

desteklenmesi, öğrencilerin sanatsal üretimlerini daha bilinçli, eleştirel ve yaratıcı bir düzeye taşıyabilir. Aynı şekilde imgenin bilişsel ve kültürel boyutlarının fark edilmesi, sanatın yalnızca görsel bir etkinlik değil, aynı zamanda düşünsel bir süreç olarak kavranmasına katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak metafor ve imge, sanatta anlamın kavramsal ve görsel boyutlarını temsil eden iki temel yapı olarak, çağdaş sanatın yorumlanması ve öğretilmesi açısından güçlü bir kuramsal çerçeve sunmaktadır.

REFERENCES

- Değirmenci, N., & Canduran, K. (2022). Sanatta geleneğin döngüsü: Güncel imgelerin geleneksel imgelerden yeniden üretilmesi. *yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*, 27, 75–85. <https://doi.org/10.17484/yedi.948682>
- Gibbs, R. W., Jr. (2011). Evaluating conceptual metaphor theory. *Discourse Processes*, 48(8), 529–562. <https://doi.org/10.1080/0163853X.2011.606103>
- Kılınç, E., & Gögebakan, Y. (2022). Sanatta imge, mantık ve bilinç ilişkisi üzerine diyalektik çözümleme. *Sanat ve İnsan Dergisi*, 6(2), 306–317.
- Kövecses, Z. (2010). *Metaphor: A practical introduction* (2nd ed.). Oxford University Press.
- Lakoff, G. (1994). What is metaphor? In *Advances in connectionist and neural computation theory* (Vol. 3, pp. 203–258). Lawrence Erlbaum Associates.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). The metaphorical structure of the human conceptual system. *Cognitive Science*, 4(2), 195–208. https://doi.org/10.1207/s15516709cog0402_4
- Lakoff, G., & Johnson, M. (2008). *Metaphors we live by* (2nd ed.). University of Chicago Press.
- Özeskici, E. (2021). Güncel resim sanatında imge kavramı. *Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Science*, 8(55), 476–485. <https://doi.org/10.29228/SOBIDER.54949>
- Putnam, L. L., Phillips, N., Chapman, P., Clegg, S. R., Hardy, C., & Nord, W. R. (1999). Metaphors of communication and organization. In S. R. Clegg & C. Hardy (Eds.), *Managing organizations: Current issues* (pp. 125–158). Sage.
- Uysal, H., & Çetin, O. (2024). Çağdaş sanatta nesne/imge: Günümüz sanatçısı Iliko Zautashvili örneği. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 14, 783–797. <https://doi.org/10.51531/korkutataturkiyat.1420200>
- Vosniadou, S. (1987). Children and metaphors. *Child Development*, 58(4), 870–885. <https://doi.org/10.2307/1130228>
- Ziss, A. (2016). *Estetik* (Y. Şahan, Çev.). Hayalperest Yayınevi.